

ЦЕВАД ЈУЗБАШИЋ

НАУЧНИ ПОРТРЕТ НУСРЕТА ШЕХИЋА

Нусрет Шехић је истакнуто име наше науке које је већ три деценије присутно у историографској литератури.¹ Рођен је 29. јуна 1927. године у Тузли, а основну и средњу школу завршио је у Бањој Луци. Студиј историје, националне и опште, завршио је 1955. на Загребачком свеучилишту, са запаженим успјехом. Након што је шест година радио у Учитељској школи у Бањој Луци, био је као истакнути наставник примљен на дужност просвјетног савјетника у Просвјетно-педагошком заводу у истом мјесту. У том периоду (1955–1964) Шехић публикује у загребачком *Историском прегледу* и бањолучким часописима радове који се односе на наставу историје и ширу педагошку проблематику, критичке приказе књига и уџбеника историје, али и своје прве научне прилоге. Из ове групе радова истиче се врло успјели прилог *Отпор реформама Омер-паше Латаса у Босанској Крајини* (Путеви, Бања Лука, бр. 6, 1961). Користећи обимну научну литературу и објављену изворну грађу Шехић је не само систематизовао и употпунио сазнања историографије о овој теми, него је и формулисао низ властитих судова. Богато искуство средњошколског професора показало се изузетно корисним за његову будућу научну дјелатност.

За Шехићеву научну каријеру преломни значај имала је 1964. година, када је дошао у Институт за историју у Сарајеву. Ту је, захваљујући свом свестраном образовању и интелектуалној зрелости, те научној знатижељи и великој марљивости за непуних петнаест година прошао све љествице звања – од асистента, научног сарадника, вишег научног сарадника до научног савјетника (1979).

До преласка у сарајевски Институт Шехићеви научни радови били су посвећени тематици Босанске крајине и претежно су се ослањали на изворну грађу коју је могао прикупити у Бањој Луци. По доласку у Сарајево обраћа свој научни интерес темама међуратне босанскохерцеговачке и југословенске историје. При томе је доминирајућа његова усмјереност ка националној проблематици и историји грађанске политике, мада нису изостајали ни вриједни прилози из привредне историје, историје радничког покрета, историје историографије и други.

У фокусу Шехићевог интересовања нашле су се екстремне националистичке организације између два рата, а специјално четништво, као изразито српски националистички покрет. О проблематици националистичких организација написао је десетак научних расправа и чланака. Докторирао је на Филозофском факултету у Сарајеву 1970, с темом *Четништво у Босни и Херцеговини (1918–1941). Политичка улога и облици дјелатности четничких удружења*, коју је Академија наука и умјетности Босне и Херцеговине објавила 1971. године као посебну монографију (Дјела XLII, Одјељење друштвених наука књ. 27). Тиме је он обавио пионирски посао и учинио први озбиљан научни продор у ову деликатну материју. Мада је себи поставио задатак да истражи историју српског четништва између два рата само у Босни и Херцеговини, прелазимо је

1 Види *Библиографију радова Нусрета Шехића* објављену поводом 60–те годишњице живота у: Прилози Института за историју у Сарајеву бр. 23, 1987, стр. 273–279. У међувремену је Шехићев научни опус обogaћен новим радовима.

ту границу и настојао је да прикаже историју четништва у ширим југословенским и балканским оквирима. То се, прије свега, односи на повијесну позадину и коријене традиционалног четничког покрета до 1918, као и идеологију међуратног четништва и екстремних организација српског национализма изван четништва. Ово је он веома успјешно обрадио, и то у вријеме када још није било научне литературе о појединим странкама које су биле повезане с четништвом.

Четништво и четовање, које је у ранијој историји имало одређено мјесто у отпору српског и других балканских народа против Турске, конституише се 1904. у борбама око Македоније као националистички покрет српског грађанства у најекстремнијем виду. На том се подручју профилира како његова идеологија, тако и организациона структура. Иначе, четовање се у процесу стварања и развоја нових балканских држава ставља у службу државне политике. Ни у раздобљу 1918–1941. четништво није израсло у самосталан национални покрет него је, како је то Шехић приказао, у пракси фигурирало као инструмент режима. Иако су се декларисала као ванстраначке организације, четничка удружења су дјеловала под утицајем појединих српских политичких странака, највише радикала, поготово када су се ове странке налазиле на власти. По традицији, четништво се ослањало на сељаштво, док у граду није могло ухватити коријена. Није било атрактивно за српску омладину и интелектуалце, с обзиром на крајње антиинтелектуални амбијент у коме се четништво развијало. Резултатима својих истраживања Шехић је дао значајан допринос да се потпуније сагледа и улога четништва у другом свјетском рату. Он је дошао до закључка да је између предратних четничких организација и организације Драже Михаиловића постојао континуитет у погледу идеолошке оријентације, док су различите околности утицале на то да није могло бити континуитета у организационом смислу.

Монографија Нусрета Шехића о четништву, која је, као и други његови радови на ову и њој блиску тематику, писана без политичких фраза и одмјереним стилем, добила је неподјелива признања научне критике. Као веома успјело научно дјело књига је аутору донијела и републичку награду "Веселин Маслеша" за 1973. годину. Његове оцјене четништва послужиле су низу најкомпетентнијих домаћих и страних научника као полазиште у њиховим радовима о четницима у другом свјетском рату.

И након одбране дисертације тематика екстремног национализма привлачила је Шехићеву пажњу. Тако је научну специјализацију у источној Њемачкој 1970. искористио за комплекснији студиј историје њемачког нацизма, будући да су десни политички покрети и идеологије, који израстају у европским земљама, утицали и на прилике у Југославији. Резултат тог рада је расправа *Проблеми нацизма у историографији Њемачке Демократске Републике* (Прилози ИРП 7, 1971), у којој је аутор дао користан преглед научне литературе и компетентне информације о историји антисемитизма у Њемачкој, ратним припремама нациста, духовној клими у којој се нашао њемачки народ за нацистичке владавине и другом.

Шехићев научни интерес проширио се, потом, на ново тематско подручје, па тако настаје посебна група радова из босанско-херцеговачке историје који се односе на период аустроугарске управе. Међу њима доминира опсежна монографија *Аутономни покрет Муслимана за вријеме аустроугарске управе у Босни и Херцеговини* (Сарајево 1980, стр. 396). Ово научно дјело, коме је претходило читав низ већих студија истог аутора, представља највећи научни домет из ове тематске области. Дјело је засновано на исцрпној анализи богате и разноврсне, претежно необјављене грађе из архивских установа у Сарајеву и Бечу, те из бројних збирки објављених и непубликованих извора смјештених у већем броју библиотека. Овај истраживачки подухват, уз критички однос према постојећој литератури, резултирао је пастанком монографије која има шири значај од оног који је у наслову назначен. Писац је подробно реконструисао и анализирао настанак и развој покрета за вакуфско-меарифску аутономију, али и веома се исцрпило позабавио

низом економских, социјалних и политичких питања босанскохерцеговачке историје с краја 19. и почетка 20. вијека, која су била ближе повезана с аутономним покретом Муслимана. Њиховом обрадом дата је комплексна слика услова у којима се развијао овај покрет, као и профил друштвених снага које су га носиле.

Новостворени статус исламске вјерске заједнице и аграрна политика окупационе управе изазивали су незадовољство и отпор, који је у деведесетим годинама био регионално ограничен, да би од 1899. прерастао у покрет за успоставу вјерске и вакуфске аутономије. Покрет је временом ширио своју програмску основу и обухватио велики број питања из привредног, друштвено-политичког и културног живота босанскохерцеговачких Муслимана. Извршивши политичку мобилизацију Муслимана из покрета је 1906. израсла Муслиманска народна организација. Шехић је дао слику унутрашњих односа у муслиманском аутономном покрету, обрадио улогу појединих социјалних и политичких група, као и водећих личности у њему, на основу сопствених истраживања дао је свој поглед на односе између муслиманског и српског аутономног покрета, закључивши да сматра отвореним контроверзно питање о коначној судбини преговора о склапању српско-муслиманског политичког савеза. Посебан значај има систематска обрада аграрног проблема у муслиманском аутономном покрету, који је у ранијој историографији својен на вјерске и, дјеломично, политичке оквире. Због своје конзервативне друштвене позиције велепосједничко вођство покрета није могло бити носилац борбе за демократизацију политичког система, мада је од 1906. у свој политички програм унијело захтјеве у погледу грађанских и политичких слобода.

Полазећи у својим радовима из аустроугарског периода тематски оквир муслиманског аутономног покрета, Шехић је на нов начин приказао и настанак и социјални профил провладине и мало утицајне Муслиманске напредне странке, указавши на резултате које су напредњаци предвођени интелигенцијом постигли на пољу културе и савременог образовања (*Политички развитак Муслимана за вријеме аустроугарске управе у Босни и Херцеговини 1878-1909*) у: *Прилози за историју Босне и Херцеговине II*, АНУБиХ Посебна издања LXXIX, Одјељење друштвених наука књ. 18, Сарајево 1987, стр. 245, 296).

Шехић је током последње деценије поново преусмјерио своје интересовање на тематику из међуратне историје Босне и Херцеговине и то на период који означава крај првог свјетског рата и почетак живота у новој државној заједници. Задњих година публиковао је низ радова у часописима и зборницима о различитим питањима политичке, привредне и социјалне историје Босне и Херцеговине у поменутом раздобљу. То су биле предрадње које су му уз додатне напоре омогућиле да објави ново дјело *Босна и Херцеговина 1918-1925. Политички и привредни развој* (стр. 376) у издању Института за историју у Сарајеву 1991. године. Назначени период има посебан значај у најновијој историји Босне и Херцеговине, нарочито са становишта њеног интегрисања у нову југословенску државу, те политичких, привредних и социјалних промјена које тада настају. Тежиште монографије је на анализи прилика након завршетка првог свјетског рата, које су у Босни и Херцеговини имале буран и у односу на друге земље у новоствореној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца у многومه специфичан ток. Подробније су осветљене околности и начин како је Босна и Херцеговина ушла у састав пове Краљевине, као и улога народних вијећа као поновстворених органа власти. Велика социјална превирања на селу и у граду, која су имала за последицу аграрни покрет сељаштва и организовано дјеловање радничког покрета, детаљно су приказана. При томе је и политичка страна аграрне реформе темељито истражена. У том контексту анализирано је до сада запостављено тзв. беглучко питање, које би заслужило и посебну студију.

Шехић је, међутим, највише пажње посветио политичком животу. Искрпно и веома прегледно је анализирао формирање грађанских политичких странака, њихове програме и социјалну базу, као и улогу и учешће странака на парламентарним изборима 1920, 1923. и 1925. године.

Странке су се формирале на национално-вјерској основи, задржавајући у многоме карактеристике из предратног доба. У изборној борби странке су испољавале националну нетрпељивост и искључивост, посебно оне које су биле на власти. Партије основане на социјалним и ширим националним програмима нису могле постићи већи политички успјех. Привредна кретања приказана су закључно са 1924. годином, до када се осјећа извјестан привредни просперитет који већ почетком 1925. показује знаке наступајуће рецесије. Истовремено се с парламентарним изборима 1925. успоставио у Босни и Херцеговини однос политичких снага који је остао непромијењен до проглашења диктатуре 1929. године. Ову сложену политичку и привредну проблематику аутор је врло успјешно уклапао у шире токове развика на југословенском простору, што Шехићево дјело, засновано на богатој изворној грађи, уврштава међу најзначајнија остварења наше историографије међуратног периода.

У овом приказу Шехићевог научног опуса није могуће појединачно улазити у његове бројне расправе, чланке, прилоге и критичке осврте на историографске публикације. Можемо, такође, само поменути његово активно учешће на низу научних скупова у земљи и иностранству, на којима је држао запажене реферате или судјеловао у дискусијама. Сам је дао значајан допринос организацији научног рада у нашој средини. Био је члан, односно предсједник организационих одбора низа научних скупова које је приређивао Институт за историју у Сарајеву и то било сâм Институт или у заједници с другим научним установама. Као члан редакције или као главни и одговорни уредник судјеловао је у профилирању бројних научних публикација. У том погледу, посебно се истиче његов дугогодишњи допринос уређивању *Прилога*, часописа Института.

Последњих пет година Шехић се ангажовао као главни координатор једног ванредно значајног историографског подухвата, који је, као ниједан пројект до сада, окупио око 70 истраживача и то не само из Босне и Херцеговине него и појединце из других центара. Ријеч је о тзв. Друштвеном циљу 13/2, средњорочном и дугорочном програму истраживања историје Босне и Херцеговине. На темељу анализа дотадашњег развоја историографије о Босни и Херцеговини формулисани су научни задаци у око 60 посебних пројеката. Изузетан је Шехићев допринос како у изради Изведбеног пројекта и анимирању већег броја угледних историчара да се прихвате обраде појединих тема, тако и у старању око његове реализације. За релативно кратко вријеме написане су бројне студије, расправе и чланци, организовани научни скупови, а у току 1992. треба да буде завршено укупно 52 пројекта. У свему томе Шехићу припада не мала заслуга.

Шехићево научно дјело, које је обогатило пашу историографију, није довршено, па је од њега очекивати да нам и у наредним годинама понуди нова вриједна остварења.